

RESSENYA DEL MONÒLEG POMPEU FABRA: JUGADA MESTRA!

Lliris Picó

Universitat d'Alacant, Delegació de l'IEC a la ciutat d'Alacant

El passat 27 de març de 2019 l'Aula Magna de la Facultat de Filosofia i Lletres de la Universitat d'Alacant acollia la Jornada Internacional *100 anys de l'obra de Pompeu Fabra*, organitzada pel Departament de Filologia Catalana de la UA, l'Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, la Facultat de filosofia i Lletres (UA) i el Vicerectorat de Cultura, Esport i Llengües (UA), amb el suport de la Delegació d'Alacant de l'Institut d'Estudis Catalans i i l'ISC-IVITRA (UA). En l'acte, els ponents Antoni Ferrando (IEC, IIFV, AVL), Teresa Cabré (IEC, UPF), Maria Àngels Francés (UA, IIFV), Jordi Ginebra (URV, i comissari de l'Any Fabra) i Joan Peytaví (IEC, Universitat de Perpinyà) i Brauli Montoya (IEC, AVL, UA), que actuà com a moderador d'una de les taules redones, reflexionaren sobre l'obra de Pompeu Fabra des de diverses perspectives, entre les quals cal destacar-ne, la vigència i el futur de les seues propostes normatives i l'acceptació d'aquestes arreu dels Països Catalans, especialment al País Valencià.

La Jornada comptava també amb una activitat de caràcter més lúdic que n'havia de fer de cloenda: el monòleg *Pompeu Fabra: jugada mestra*, de la companyia Inútils Mots —teatre de la paraula—, que per qüestions d'agenda es va dur a terme el passat 26 de setembre al Saló d'Actes de l'Antic Col·legi Major de la Universitat d'Alacant. L'espectacle, dirigit per Maria Pla i escrit i interpretat per Òscar Intente, se centra en la figura d'un tenista que interpel·la al públic sobre la necessitat d'establir unes regles del joc per a practicar l'esport. Així, amb una escenografia i un decorat mínims, fonamentats a penes en una escala de tisora, una maleta, sobre la qual descansen les principals obres de Fabra i un bloc de notes, l'autor ens ofereix un paral·lelisme entre les regles del joc i la normativa lingüística. En aquest sentit, un dels elements que més crida l'atenció és la raqueta que tothora porta a les mans el personatge, que li serveix, per exemple, per fer esment del criteri d'establiment de les regles d'accentua-

ció, ja que les fa visibles amb la direcció del mànec d'aquesta segons es refereix als accents oberts o als tancats.

La posada en escena, de fet, és impecable, en tant que el contrast de l'escenari, pràcticament negre enfront de l'escala blanca i la figura del personatge vestit de tenista de principis de segle, també d'un blanc immaculat de cap a peus, que recorda lleugerament un jove Fabra, tot i que en el discurs predomina la tercera persona del singular, fa que l'atenció i la tensió de l'espectacle se centre fonamentalment en allò que vol explicar al públic: qui i com era Pompeu Fabra i quin fou l'abast de la seua obra. Quina fou, en definitiva, la seua jugada mestra. Perquè què seria de la nostra llengua sense les seues regles del joc, sense la normativa fabriana?

Respecte del text, l'encert més remarcable és que en només uns 40 minuts, l'autor és capaç de mostrar-nos, per una part, el Fabra gramàtic, l'humanista, l'investigador rigorós, que sap la llengua lligada al territori i el recorre per conèixer-la millor; i per una altra el Fabra més humà, l'home modern que adopta nous hàbits, que s'adapta als nous temps. Pel que fa al primer aspecte, ens el mostra com un home gris, sense biografia, gens autoritari, però conciliador, volenterós i tenaç. Discret, pacient i callat, com ja l'havien descrit, segons diu el mateix autor Josep Pla i Joan Fuster; però conscient i convençut que el món començava a canviar i que treballar pel redreçament de la llengua era un repte i un deure. És per això que al monòleg es destaca la voluntat del gramàtic de posar la visió científica per damunt del desgavell d'una llengua ortogràficament fragmentada. Quant a la part més humana, ens ofereix un Fabra d'un humor fi, «dolçament irònic, mai feridor», amant de la terra, del senderisme i sobretot del tennis: «Jo soc partidari decidit de l'esport (...) —diu en la primera escena—. El tennis distreu, interessa, treballa l'agilitat del cos i permet jugar les dones.» I en aquest sentit, en la nostra opinió, no dista tant l'humanista de l'humà, perquè com bé es dedueix de l'obra, el compromís de Fabra amb el progrés era innegable. Era un home compromès amb la formació del jovent i pel seu tarannà afable «era escoltat amb devoció i inspirava simpatia i respecte alhora.»

L'obra abraça —no sempre de manera lineal— tota la vida del gramàtic. Així, a banda de la tasca normativitzadora realitzada durant la joventut i la maduresa, trobem referències des de la infantesa, moment en

què començà el seu interès per les llengües, propiciat pel seu pare, que parlava italià i per la relació amb altres xiquets que parlaven altres llengües, fins la mort, on un Fabra ja exiliat ha de viatjar fins Andorra, l'únic estat on podia escriure les seues últimes voluntats en la seua llengua. «La mort d'una llengua és irreparable (referència el personatge tot citant el mateix Fabra) i ell va lluitar contra la mort fins la mort». D'aquesta manera, la mort i l'exili cohesionen un text que havia començat amb la frase: «Si vull jugar hauré d'anar-me'n a un altre lloc».

Pompeu Fabra: jugada mestra, monòleg pensat per a ser representat per a un públic i un espai reduït, té el valor afegit del microteatre, una de les tendències escèniques que més està triomfant en les arts escèniques en els últims anys. Així, trobem que fa un repàs clar i sintètic de la història de la normativització de la nostra llengua data a data: 1911, 1913, 1932... I, a més a més, propicia la participació del públic en alguns moments claus com quan explica com el petit Fabra s'interessava de xiquet per altres llengües: «encoratjant-se de petits a parlar amb els amics llengües que no eren les seues (...) La llengua era un joc. Un joc de relació.» De fet, amb un dels elements escènics més interessants del muntatge, un simple bloc de notes, el personatge va fent jocs de llengua amb senzills canvis de lletres o formant mots a partir del substantiu *paraula*. Un joc del qual pot participar el públic.

Amb tot, no és únicament la història de la nostra llengua el que ens fa veure l'obra, perquè de manera inevitable la llengua va lligada a la societat. Així, en el ràpid repàs que fa el monòleg per la vida del gramàtic, ens posa al davant, per una banda, la desfeta de la Guerra d'Espanya, la repressió de la postguerra, i ens fa reflexionar sobre el valor de la cultura i la necessitat de deslligar-la de qualsevol ideologia política, malgrat que la fixació d'una llengua haja de dependre de la política lingüística del territori que la té com a pròpia. En aquest sentit el text evidencia la fragilitat de les llengües minoritzades, la necessitat de seguir treballant per mantenir-les vives: «El cas és que el 1939 —diu— Fabra se'n va haver d'anar i seguir treballant per la nostra llengua malvolguda fins i tot per nosaltres mateixos (...) Feble llengua de pronoms febles.» I per una altra banda, el discurs, ple de referències bibliogràfiques, que van des de *La Plaça del Diamant*, *Incerta Glòria*, *La Divina Comèdia*, *Feliçment sóc una dona* fins

al manual d'instruccions del Scrable, passant pel *Petit Príncep*, *Faust* o la mateixa *Bíblia* (i així fins a més de dues dotzenes d'autors i de títols) fa reflexionar l'espectador sobre la importància de la llengua com a pont per a bastir una cultura. De fet ens fa plantejar-nos de la necessitat i el deure d'aprendre llengües per establir lligams entre cultures, per empatitzar i eliminar barreres mitjançant la literatura, per conèixer-nos millor els uns als altres. Perquè vivim, com va viure Pompeu Fabra, en un món de canvis constants, en la societat de la mobilitat, de la globalització i de l'eliminació de fronteres; i com bé diu Òscar Intente cap al final del seu monòleg: «En la paraula hi ha la pau. La pau rau en la paraula, doncs au, parla!».

En definitiva, tenim al davant una obra moderna i per a tots els públics que dona a conèixer la figura de Pompeu Fabra, un home que va assumir amb honestedat i idees clares la magnífica labor de fer-nos unes regles del joc, d'unificar la nostra llengua perquè no es diluirà entre vacil·lacions ortogràfiques i diatòpiques. I que a més, va tindre l'encert de fer una jugada mestra: fer la normativa a temps, abans que la desfeta de la guerra poguera acabar amb una llengua que si no s'unificava amb criteris encertats acabaria condemnada a la desaparició. Tot i això, com deia el mateix Fabra i com finalitza el monòleg: «cal no abandonar mai la tasca ni l'esperança».